

ЕКОНОМІКА

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МИТНОЮ СПРАВОЮ. КАДРОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА

УДК 342.951

Царенко В.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач відділу наукових досліджень з правових питань митної справи Державного
науково-дослідного інституту митної справи*

Курп'яненко Д.А.,

*кандидат технічних наук, доцент, докторант
Національної академії Державної прикордонної служби України*

СИСТЕМА КІНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ: КОМПОНЕНТИ ТА ОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Постановка проблеми. Аналіз діяльності кінологічного забезпечення Державної фіскальної служби України (далі – ДФС) свідчить про необхідність розробки методології кінологічного забезпечення ДФС. Першим кроком у розробленні такої методології є розробка понятійного апарату. Ключовим елементом цього понятійного апарату є означення поняття «система кінологічного забезпечення» (далі – СКЗ).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кінологічного забезпечення були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких: В. Д. Басай, М. В. Салтевський, І. П. Козаченко, О. А. Кириченко, В. А. Лукашков, В. С. Овчинський, В. Л. Регульський та інші. Різні аспекти кінологічного забезпечення підрозділів охорони державного кордону України розглядали: О. Д. Богданюк, О. В. Виноград, В. П. Руденко. Проте, багато питань організаційного і методичного характеру забезпечення діяльності митних

органів залишилися поза увагою вчених. Крім того, серед науковців даної галузі науки існує полеміка щодо розуміння саме понятійного апарату.

Метою написання статті є формулювання дефініції поняття «СКЗ» на основі дослідження її компонентів.

Результати дослідження. Формулювання дефініції поняття «СКЗ» сприятиме виокремленню цієї системи із середовища, в якому вона існує, вирішить завдання щодо її означення. У свою чергу, чітке визначення даної категорії буде підґрунтям для формування концепції її оцінювання, розроблення системи критеріїв та показників, за допомогою яких можна математично описати її якість, ефективність та результативність.

Для конструювання дефініцій в науці найбільш популярними є такі підходи: класичний (абстрактний) – припускає використання логічного правила «через найближчий рід і видову відмінність», де

родова ознака – це якості, властиві ряду родинних об'єктів, а видова ознака – це якості, властиві тільки даному обумовленому об'єкту; предметний – при якому видова ознака вказує на сутність, зміст обумовленого об'єкту; функціональний (операціональний) – при якому видова ознака вказує на функцію (операцію), виконувану обумовленим об'єктом; номінальний – при якому видова ознака вказує на кількісне співвідношення обумовленого об'єкту з іншим, містить певні цифрові показники [2].

У контексті нашого дослідження, найбільш прийнятними для дефініціювання поняття «СКЗ» є класичний, предметний та функціональний підходи. Номінальний підхід не є прийнятним, адже потребує застосування у визначенні кількісних та/або якісних співвідношень, порівнянь.

Разом із тим, у межах визначених підходів до формулювання визначень висувуються певні вимоги (правила), серед яких найбільш значущими є такі:

– визначення повинне:

а) бути науково правильним (не повинне викривляти/спотворювати науковий сенс поняття);

б) містити посилання на найближче родове поняття;

в) бути достатнім (тобто мати всі необхідні ознаки для забезпечення однозначності);

– визначення не повинне:

а) містити тавтологію (тобто поняття не повинне визначатися само через себе, а ключові терміни визначення не повинні бути в одному синонімічному/семантичному ряду з самим поняттям);

б) бути надлишковими (тобто у визначенні не повинно бути зайвих ознак, які є наслідком вже застосованих необхідних ознак поняття).

З урахуванням зазначених підходів та вимог (правил) можна окреслити основні елементи, які мають бути у визначенні СКЗ, а саме: головна функція (операція) – зміст або сутність обумовленого об'єкту – найближчий рід – видова ознака.

Для визначення головної функції (операції) СКЗ необхідно відповісти на питання, що є результатом діяльності СКЗ та хто є споживачем цього результату. З цією метою проаналізуємо зміст відомих нормативно-правових актів. Зокрема, п. 206 Наказу Міністерства доходів і зборів України «Про функціональні повноваження структурних підрозділів Міністерства доходів і зборів України» від 14.06.2013 № 170 (далі – Міндоходів) визначено: «Функція: здійснення кінологічного забезпечення містить такі процедури: 206.1. Організація та проведення заходів із протидії незаконному переміщенню через митний кордон України отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів із використанням кінологічних команд митниць» [3].

Раніше, у п. 1 Наказу Держмитслужби України «Про затвердження Порядку організації використання службових собак у митних органах» від 06.02.2004 № 86 визначено: «використання службових собак при здійсненні митного контролю з метою попередження контрабанди, пошуку й виявлення незаконного переміщення наркотичних речовин, зброї, набоїв тощо» [4].

Звідси стає зрозумілим, що кінологічні команди виконують чітко визначену функцію при здійсненні митного контролю. Проте, така функція покладається не тільки на кінологічні команди, адже окреслені завдання митного контролю можуть здійснюватися і без використання кінологічних команд. Однак, їх виконання буде нижчої якості, оскільки лише службовому собаці притаманні певні унікальні властивості, які, доречі, найбільш адекватно може зрозуміти інспектор-кінолог. Таким чином, використання кінологічних команд спрямоване лише на підвищення якості митного контролю.

Наведене вище свідчить про те, що кінологічне забезпечення органів ДФС України полягає саме у реалізації потенціалу

кінологічних команд відповідно до потреб цих органів. З метою створення (формування) такого потенціалу кінологічних команд (їх підготовки та підтримання у відповідному якісному стані), СКЗ ДФС України здійснюються й інші заходи кінологічної діяльності, яка розуміється як комплекс заходів, спрямованих на регламентацію і реалізацію взаємодії персоналу ДФС України та службових собак протягом їх життєвого циклу.

До заходів кінологічного забезпечення відносять: заходи із добору кадрів та службових собак – кандидатів для здійснення кінологічної діяльності; своєчасне забезпечення кінологічними командами митних органів; зооветеринарне забезпечення (придбання, утримання (розміщення та догляд за собаками, підтримання нормального повітряного середовища в місцях утримання, догляд за приміщеннями і територією розплідника), годівлю, ветеринарно-санітарне обслуговування, облік, відбракування і списання службових собак); спеціальну підготовку (первинну підготовку, підвищення кваліфікації, інші види навчальних заходів) кінологічних команд та дресирування службових собак; планування кінологічної діяльності, ведення відповідної обліково-звітної документації; організацію та проведення показових та інших зоотехнічних заходів з використанням службових собак (виставки, випробування, змагання тощо), розвиток культури службового собаківництва; формування і розвиток бази фахової нормативно-правової, навчальної, методичної та наукової літератури, а також навчально-методичної та матеріально-технічної бази для підготовки кінологічних команд; здійснення навчальної, методичної та науково-дослідної роботи, співробітництво з іншими відомствами з кінологічних питань, а також вивчення, узагальнення та практичне впровадження передового досвіду кінологічних органів міністерств і відомств України й зарубіжних країн; здійснення роботи з удосконалення порядку використання кінологічних команд при проведенні оперативних заходів

щодо виявлення, попередження та припинення контрабанди наркотиків, вибухових речовин, зброї та боєприпасів (набоїв); інші заходи у межах функціонування СКЗ ДФС України.

Очевидно, що ці заходи кінологічної діяльності лише опосередковано стосуються здійснення митного контролю, але весь корисний ефект від них все ж таки акумулюється у створенні та реалізації потенціалу кінологічних команд (з метою підвищення якості здійснення митного контролю), що і є суттю кінологічного забезпечення.

Наступним структурним елементом визначення поняття «СКЗ» є зміст обумовленого об'єкту, який дозволяє сформувати загальне уявлення про склад цієї системи. Отже, з метою здійснення кінологічного забезпечення в органах ДФС України, можуть використовуватися такі ресурси та засоби: персонал; службові собаки; кінологічна інфраструктура; спеціалізовані навчальні заклади; засоби дресирування, догляду (утримання) та зооветеринарного забезпечення обслуговування службових собак; нормативно-правові акти, навчальна, методична, наукова література та практичні посібники з питань кінологічної діяльності; інші галузеві засоби.

Враховуючи різноманітність зазначеного компонентного складу (сукупність відповідних ресурсів і засобів), а також багатоаспектність кінологічної діяльності, можна стверджувати, що СКЗ являє собою певну інституцію ДФС України, метою якої є кінологічне забезпечення тих митних органів, які здійснюють митний контроль.

Наступним елементом визначення є найближчий рід – це надсистема, яка безпосередньо утворює (породжує) СКЗ, або середовище, в якому вона існує. Це важливий момент у формуванні визначення, адже дає можливість зрозуміти місце об'єкту дослідження, його зв'язки із іншими видовими елементами. В даному випадку при визначенні такого «місця» слід врахувати всі організаційні особливості, які обумовлені структурою ДФС України. Так, відповідно до Постанови Кабміну України «Про

Державну фіскальну службу України» від 21.05.20014 № 236 [5], кінологічну діяльність у ДФС України здійснюють:

1) оперативні управління боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями (ОУБКМП) митниць головних управлінь ДФС України в областях України;

2) Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів України.

Причому перший елемент безпосередньо відноситься до переліку самостійних

структурних підрозділів апарату ДФС України, а другий та третій – до територіальних органів (самостійних структурних підрозділів) ДФС України (Рис. 1).

З цього можна зробити висновок, що родовою ознакою СКЗ є ДФС України, а не її окремі структурні компоненти. Зокрема, це підтверджується положеннями, наведеними у стаття 4 документу, а саме: «ДФС України відповідно до покладених на неї завдань: ... 25) здійснює кінологічне забезпечення діяльності ДФС України» [5].

Рисунок 1 – Місце СКЗ в ДФС України

Останнім елементом конструкції визначення є видова ознака, тобто та особливість, яка найбільше відрізняє СКЗ від інших систем спорідненого призначення. Очевидно, що такою відмінною ознакою може бути або кінологічна діяльність, або саме кінологічні команди.

Далі верифікуємо СКЗ щодо ознак, які мають бути притаманні системам. По-перше, зауважмо, що залежно від контексту, галузі знань, цілей і масштабів дослідження, застосовуються різні визначення поняття «система». На основі результатів аналізу низки робіт, присвячених вивченню систем, сформулюємо таке визначення: системою є скінченна множина компонентів, зв'язків і відношень між ними, яка виокремлена із середовища відповідно до певної мети [6-11].

При цьому, поняттям «компоненти» об'єднано сукупність елементів і підсистем

системи. Елементи систем – це їх найпростіші складові частини, які доцільно розглядати як неподільні. Розглядаючи систему як структуру, побудовану лише на елементній базі, важко зрозуміти (оцінити) зв'язки та відношення цих елементів, а тому й рівень складності системи загалом. У зв'язку з цим, крім поняття «елемент» у теорії систем застосовано поняття «підсистема», яким називають такі складові систем, які доцільно розглядати як сукупність певних частин, а не як окремий елемент. Компоненти (тобто її складові) СКЗ були наведені вище.

Відношення – це те, що характеризує значущість окремих компонентів у системі, їх взаєморозташування, розкриває правила взаємодії між ними (наприклад, службова ієрархія компонентів в структурі СКЗ).

Зв'язки в системі – це те, що об'єднує компоненти системи в одне ціле, тобто співвідношення між компонентами системи,

засновані на взаємозалежності і взаємообумовленості. Зв'язки можуть бути жорсткими (такі вони зазвичай між інспектором-кінологом та його службовим собакою) і гнучкими, що змінюються в процесі функціонування системи (наприклад, прикріплення кінологічної команди до певного митного пункту), а також безпосередніми (функціональними) та опосередкованими (кореляційними). Також зв'язок відображає відносно стійкий процес обміну інформацією, який регулює поведінку систем (тобто управляє її компонентами).

Середовище або зовнішнє середовище – це те, що оточує систему і здійснює на неї вплив. Розмежування системи та середовища практично завжди умовне і визначається умовами розв'язуваної задачі. Форми зв'язку даної системи з її навколишнім середовищем різні: як мінімум, система має один вхід і один вихід, але їх число може бути будь-яким. Навколишнім середовищем для системи можуть бути й інші системи (їх тоді називають надсистемами, або суперсистемами, або метасистемами). Так, наприклад, для СКЗ можна виділити декілька надсистем, зокрема, це ДФС України, природне і техногенне середовище, технологія (система правил) митного контролю тощо.

При цьому, довільний об'єкт можна вважати системою, якщо йому притаманні такі основні властивості (ознаки): цілеспрямованість, цілісність, подільність, наявність стійких зв'язків і відношень, впорядкованість.

Цілеспрямованість (наявність мети функціонування) – це властивість, що виявляє підпорядкованість функціонування системи певній меті. При цьому, метою функціонування системи називають її бажаний майбутній стан, тобто сукупність значень її параметрів у певний момент часу. Це важливо розуміти при плануванні результату діяльності системи (наприклад, помилково вважати метою СКЗ у наступному році – виявлення n -ої кількості вибухових та наркотичних речовин, зброї та боеприпасів, адже цього об'єктивно неможливо

запланувати). Але, як було відмічено вище, метою СКЗ є формування та реалізація потенціалу кінологічних команд в інтересах здійснення митного контролю.

Цілісність – це властивість, що характеризує систему як цілісне утворення, що складається із взаємодіючих певним чином частин (компонентів), які чітко можуть бути виділені у її структурі. Цілісність СКЗ полягає у спрямованому функціонуванні її компонентів щодо реалізації визначеної мети, а також проявляється у неможливості функціонування (в контексті досягнення мети СКЗ) окремих її компонентів поза структурою ДФС України. Таким чином СКЗ можна виділити як окрему інституцію ДФС України, на яку покладено здійснення специфічної (кінологічної) діяльності.

Подільність (структурність) – це властивість, що характеризує можливість розкладання системи на компоненти та встановлення зв'язків між ними. Поділ системи на окремі елементи й підсистеми є відносним і залежить від мети та завдань дослідження. Штучне виділення компонентів системи є методологічним прийомом для забезпечення можливості її адекватного модельного опису (формалізації) за функціональними ознаками. Безумовно, СКЗ має певну структуру.

Наявність стійких зв'язків і відношень – це властивість, що характеризує силу зв'язків і відношень компонентів системи між собою у порівнянні з подібним відносно зовнішнього середовища. Стійкість або інваріантність зв'язків та відношень СКЗ проявляються у взаємовідношеннях її компонентів при здійсненні різних заходів кінологічної діяльності, їх взаємообумовленості, таким чином, щоб СКЗ зберігала у заданих межах свої характеристики (виконувала задані функції) у разі впливу на неї різноманітних факторів. Кожен компонент СКЗ функціонує у межах чітко визначених обов'язків та повноважень.

Впорядкованість – це властивість, що характеризує наявність певної організації, яка проявляється в зниженні ентропії (ступеня невизначеності) системи в порівнянні

з ентропією системоформуючих факторів. Впорядкованість СКЗ полягає в розрахунку (обґрунтуванні) її структури, плануванні її діяльності, постійному її удосконаленні (розвитку) на основі принципу зворотного зв'язку.

Отже, в результаті обґрунтування окремих складових дефініції, ґрунтуючись на аналізі нормативно-правових актів, науко-

вої та навчально-методичної літератури, практичному досвіді діяльності кінологічних компонентів в структурах правоохоронних органів, а також виходячи з визначення поняття «система», можна узагальнити елементи конструкції дефініції поняття «система кінологічного забезпечення» таким чином:

Зміст або сутність обумовленого об'єкту	Найближчий рід	Головна функція (операція)	Видова ознака
«інституція»	«Державна фіскальна служба України»	«діяльність в інтересах митного контролю»; «підвищення якості здійснення митного контролю»	«здійснення кінологічної діяльності»; «створення і використання потенціалу кінологічних команд»

Із цих конструктивних елементів можна сформувані такі визначення:

- система кінологічного забезпечення митних органів – це інституція Державної фіскальної служби України, яка здійснює кінологічну діяльність в інтересах митного контролю;

- система кінологічного забезпечення органів доходів і зборів – це інституція Державної фіскальної служби України, діяльність якої спрямована на підвищення якості здійснення митного контролю за рахунок створення і використання потенціалу кінологічних команд. Зауважимо, що таке визначення потребує чіткого формування поняття «якість здійснення митного контролю».

Разом з тим, можна стверджувати, що при використанні потенціалу кінологічних команд якість здійснення митного контр-

олю неодмінно підвищується за рахунок специфічних властивостей, що притаманні службовим собакам.

Висновки. Отже, кінологічне забезпечення органів Державної фіскальної служби України полягає саме у реалізації потенціалу кінологічних команд відповідно до потреб цих органів.

Система кінологічного забезпечення органів доходів і зборів – це інституція Державної фіскальної служби України, діяльність якої спрямована на підвищення якості здійснення митного контролю за рахунок створення і використання потенціалу кінологічних команд.

Питання, які досліджувались у даній статті, потребують подальшого осмислення та наукового обґрунтування і можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чернілевський Д. В. Методологія наукової діяльності: Навчальний посібник : Вид. 2-ге, допов. / Д. В. Чернілевський, О. Є. Антонова, Л. В. Барановська та ін. / За ред. професора Д.В. Чернілевського. – Вінниця : Вид-во АМСК П, 2010. – 484 с.
2. Апт Л. Ф. Правовые дефиниции в законодательстве // Проблемы юридической техники: Сб. статей / Отв. ред. В.М. Баранов. Н. Новгород: НА МВД России, 2000. С. 301.
3. Про функціональні повноваження структурних підрозділів Міністерство доходів і зборів : наказ [видано Міндоходів України 14.06.2013 № 170].
4. Про затвердження Порядку організації використання службових собак у митних органах [Електронний ресурс] : наказ [видано Держмитслужбою України від 06.02.2004 № 86]. – Режим доступу : <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-porjadku-organizaciyi-vikoristannja-sluzh-doc58329.html>

5. Про утворення Державної фіскальної служби [Електронний ресурс] : постанова [видано КМУ 21.05.2014 № 160]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>
6. Волкова В. Н. Теория систем. – М.: Высшая школа, 2006.
7. Горбань О. М., Бахрушин, В. Є. Основы теории систем та системного аналізу. – Запоріжжя, ГУ «ЗІДМУ», 2004.
8. Перегудов Ф. И., Тарасенко, Ф. П. Введение в системный анализ. – М.: Высшая школа, 1989.
9. Черняк Ю. И. Системный анализ в управлении экономикой. – М.: 1975.
10. Сагатовский, В. Н. Основы систематизации всеобщих категорий. Томск. 1973.
11. Большая Советская Энциклопедия. – Изд. 3. – Т. 8. – М.: «Советская энциклопедия», 1972.

Царенко В.І., Купрієнко Д.А. Система кінологічного забезпечення державної фіскальної служби України: компоненти та означення поняття.

Анотація. Стаття присвячена характеристиці компонентів системи кінологічного забезпечення (далі – СКЗ). Охарактеризовано такі компоненти СКЗ, як: інституційність, складова Державної фіскальної служби України, специфіка діяльності, взаємовідношення компонентів, зв'язки в системі, цілеспрямованість та цілість, структурність, наявність стійких зв'язків і відношень, впорядкованість. Синтезовано розглянуті компоненти у кількка означень.

Ключові слова: методологія оцінки системи кінологічного забезпечення, система кінологічного забезпечення, компоненти системи кінологічного забезпечення, кінологічні команди, службове собаківництво.

Царенко В.И., Куприенко Д.А. Система кинологического обеспечения Государственной фискальной службы Украины: компоненты и определение понятия.

Аннотация. Статья посвящена характеристике компонентов системы кинологического обеспечения (далее – СКО). Охарактеризованы такие компоненты СКО, как: институционность, составляющая Государственной фискальной службы Украины, специфика деятельности, взаимоотношения компонентов, связи в системе, целеустремленность и целостность, структурность, наличие устойчивых связей и отношений, упорядоченность. Рассмотренные компоненты синтезированы в несколько определений.

Ключевые слова: методология оценки системы кинологического обеспечения, система кинологического обеспечения, компоненты системы кинологического обеспечения, кинологические команды, служебное собаководство.

Tsarenko V., Kupriyenko D. Dog Training system support for State fiscal service of Ukraine components and the definition of the concept.

Summary. The article is devoted to the characterization of the components of Dog Training System (DTS). Such components of the DTS as institutionalism, part of the State Fiscal Service of Ukraine, the specificity activity relationship of components in the system of relationships, commitment and integrity, structure, presence of persistent connections and relations, orderliness are characterized. Discussed components are synthesized to several definitions.

Keywords: methodology of assessment of Dog Training System, system of dog training software, components of Dog Training system, dog teams, official dog breeding.

